

UNIVERSITATEA
BABEŞ-BOLYAI

Universitatea *Babeş-Bolyai* din Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala doctorală *Istorie. Civilizație. Cultură.*

Asasinatul politic în societatea românească interbelică

Studiu de caz: Mișcarea Legionară

– REZUMAT –

Coordonator de doctorat,
Prof. univ. dr. Toader Nicoară

Doctorand,
Cristian Manolachi

Cluj-Napoca
2018

Cuprinsul Rezumatului

I. Cuprinsul tezei de doctorat.....	3
II. Cadrul general.....	8
1. Tema tezei de doctorat.....	8
2. Succint eseu istoriografic.....	10
3. Scurt eseu bibliografic.....	11
III. Cuvinte Cheie.....	14
IV. Rezumatul pe capitole.....	15
1. Cazurile Manciú, Duca și Stelescu (I-III)	15
2. Cazul Codreanu-Călinescu (IV)	19
3. Cazul Iorga-Madgearu-Argeșanu (V).....	22
V. Bibliografie.....	30

Cuprinsul tezei de doctorat

Introducere	7
i. Motivația alegerii temei tezei de doctorat	7
ii. Actualitatea temei.....	8
iii. Mic eseu istoriografic.....	10
iv. Eseu bibliografic (I).....	12
v. Obiectivele cercetării.....	14
I. Cazul Manciu	17
1. Prolog	17
2. Brevetarea asasinatului politic.....	19
a. Momentul crimei	22
b. Procesul	25
3. Retrospectivă. Mișcarea studențească.	33
a. Pe baricadele universității ieșene.....	34
b. Precara clasă de mijloc. Cazul Ion Fleșeriu.....	38
c. ”Numerus clausus”	39
d. Apostolii mișcării studențești	42
e. Complotul studențesc. O aventură.....	45
f. Cazul Vernichescu. Demonizarea trădării.....	51
g. Mitul <i>văcăraștenilor</i> . De la achitarea studenților complotiști la asasinarea prefectului Manciu.....	53
h. Icoana de la Văcărești și tainele ortodoxiei	56
4. Asasinat. Achitare. Glorie	58
a. Atentatul asupra evreului Grunspan.	59
b. Violență și antisemitism. Câteva spețe	61
c. Cazul Nicolae Totu - David Falik.....	64
5. Omul-erou și arhanghelul răzbunător	67
a. LANC. Iminente despărțire.....	67
b. Legiunea Arhanghelului Mihail.....	70

---

c. Demonizarea vechilor idoli.....	74
6. Doi salvatori mitici: Iuliu Maniu și Carol Caraiman.....	76
7. Acte de violență politică nelegionară	80
II. Cazul Duca	84
1. Regele ”pasager”. Mitul salvatorului.....	84
2. Discrepanța dintre Ion-țăranul și Jean din Micul Paris. Criza agrară și românii.....	88
3. Asasinat. Achitare. Glorie (II)	92
a. Marșul eroic al Basarabiei	93
b. Cazul Angelescu	95
c. Cazul legionarilor piromani	97
d. Cazul Socor și un nou proces de complot.....	99
4. ”O mistică legionară sau gardistă era pe cale să pătrundă în sufletele țărănimii.”	102
a. Exercițiul democratic al partidelor totalitare. NSDAP și Legiunea.....	103
b. Campania electorală eroică de la Neamț	105
c. Campania electorală eroică de la Tutova	106
d. Mișcarea studentească, Legiunea și Guvernul.....	109
e. Legiunea, partid parlamentar	111
f. De la Grivița, prin Vișani, la <i>Căminul legionarilor răniți</i>	113
5. Un văcăraștean întârziat. Cazul Tischler. Asasinat. Achitare. Glorie (III).....	116
6. Asasinarea prim-ministrului liberal I. G. Duca	118
a. Echipele morții.....	118
b. Indezirabilii. Guvernul Duca	120
c. ”Toate listele de candidaturi depuse [...] în numele și cu semnul grupării »Garda de Fier« sunt nule și neavenite.”	122
d. Peronul funest. Sinaia, 29 decembrie, 1933	124
e. Temeiul crimei. <i>Nicadorii</i> și imprudența prim-ministrului	127
f. Speculațiile din epocă.....	128
g. Procesul <i>Nicadorilor</i> . Procesul Gărzii de Fier	130
III. Cazul Stelescu.....	135
1. ” <i>Apoi au plecat fără să-l mănânce</i> ”	135
a. Disidența. Despre vânătorul care devine pradă (I)	135
b. Congres studentesc sau tribunal?! Sentința lui Stelescu.....	140

---

c. Răzbunarea.....	141
d. Procesul <i>Decemvirilor</i>	144
2. <i>Șperțul și geșeftul</i> . Afacerea de corupție Škoda	147
3. Psihoza antisemitismului	152
4. Oportunități electorale naționaliste în România interbelică. Carol, Goga, Cuza, Vaida	153
5. Totul pentru Țară.....	158
6. Filosofia legionară. Mesianism, paternalism, jertfă, corectitudine și comerț.....	160
7. Panteonul legionar. Moța și Marin.	168
IV. Cazul Codreanu-Călinescu.....	173
1. Guvernarea compromisă a <i>lăncierilor</i>	173
a. Puritanul, <i>Căpitanul</i> și disidentul. Pactul-surpriză	173
b. Alegeri, 1937. Rezultatul electoral istoric al Legiunii.....	175
b. Drama lui Titulescu și fantoma lui Duca.....	178
c. Guvernul naționalist. Pripitul gest al fantezistului veleitar.....	181
d. Cămășile albastre versus cămășile verzi.....	183
e. Despre vânătorul care devine pradă (II)	188
2. Regimul carlist și terorismul de stat	189
a. Voința regală devine lege	189
b. Procesul (ele)	191
c. <i>Prigoana</i> cea mare	197
d. Ilegitima ripostă.....	202
e. Asasinarea <i>Căpitanului</i> . Despre vânătorul care devine pradă (III)	206
3. Fatidicul și funestul an 1939.....	210
a. Războiul internațional.....	210
b. (Dez)Iluzia Frontului Carlist	213
c. Terorism versus terorism de stat.....	214
d. Psihoza controlului (I)	218
e. Conducerea colectivă legionară din exil.....	220
4. Asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu	222
a. Momentul fatal.....	222
b. Patru perspective ale zilei de 21 septembrie 1939.....	224
c. Despre masacrarea celor 250 de gardiști și drama sociologică a Legiunii	229

---

d. Echipa Miti Dumitrescu. Asasinii asasinați.....	233
e. Implicațiile externe ale asasinării unui prim-ministru european	235
f. Cazul de la Cluj al fruntașului Budulică. Psihoza controlului (II).....	238
g. Tensiuni între studenți și rector la Universitatea clujeană.....	240
5. De la masacrul din septembrie, la destinderea carlistă.....	242
a. Bilanț guvernamental. Bilanț legionar	242
b. Corupția societății românești. De la funcționarii comunali, la <i>Camarilă</i>	245
c. Primăvara destinderii carliste.....	248
d. Moartea ”suspectă” a filosofului Nae Ionescu	252
e. Expediția mitică a lui Horia Sima și legenda <i>conspiratorilor internaționali</i>	253
6. Decăderea regimului carlist	256
a. Dezastrul național, șansa Legiunii (I)	256
b. Starea armatei, antisemitismul și relatările unui preot concentrat.....	258
c. De la pușcărie la Palat!	263
d. Ultimul compromis. Guvernul Gigurtu	265
e. Vara măsurilor antisemite. Și drama evreului anonim Marcu Pascuț.....	270
f. Dezastrul național, șansa Legiunii (II)	273
7. Eseu bibliografic (II). Istorii paralele și aspecte privind ascensiunea lui Horia Sima	278
a. Violența.....	279
b. Exilul berlinez	282
c. Ministeriatul, demisia și emfatica disidență anti-carlistă.....	286
V. Cazul Iorga-Madgearu-Argeșanu	293
1. Dezordini sociale, răzmeriță sau revoluție?!	293
a. Ambițiosul plan al <i>Comandantului</i>	294
b. Violențele de stradă	297
c. Logica loviturii de stat	302
2. Aspecte ale guvernării național-legionare	305
a. Împărțirea ministerelor	305
b. Antonescu prin el însuși. Om versus erou	308
c. Funcționarii legionari ai țării soarelui sfânt de pe cer	313
d. Festivismul și misticismul Legiunii. Parastase, înmormântări și reînhumări - Trăiască moartea!	318

---

3. Banalizarea jafului în vremea Statului Național Legionar	329
a. Pasiunea pentru automobile, vile și case a noilor guvernanți	330
b. <i>Românizarea</i> economiei. Sau despre formele legale de jaf din epocă	333
c. Instituții legionare. Delapidare și jaf.....	338
4. Teroarea. ” <i>Și fără să vreau, mi-am simțit inima strânsă</i> ”	343
a. Tentativa de asasinare a regelui Carol II	343
b. Comisiile revanșarde de anchetă	346
c. Vendetele personale ale legionarilor.....	350
d. Masonul și comunistul. Eternul inamic iluzoriu.....	353
e. Propășirea românului este cenzurată de străini.....	357
f. Antisemitismul. Dictatura decretelor-lege și a terorii medievale.....	360
5. Crepusculul terorii. Jilava, Snagov, Strejnicul, Ploiești, București.....	369
a. Campania de arestări.....	370
b. Momentul asasinatelor.....	373
c. Pasiunea violenței. Sadicul Gheorghe Crețu.....	389
6. Eseu bibliografic (III). Istorii paralele și aspecte privind conflictele interne ale legionarilor	397
a. Istorii paralele. Ipoteze ale asasinatelor de la Jilava.....	398
b. Tentativa de puci. Zelea-Codreanu versus Sima	408
7. A doua ”revoluție” sau Rebeliunea legionară. Ultimul episod.....	415
a. Un divorț previzibil.....	416
b. Acutizarea conflictului	421
c. Violențele.....	426
d. Culisele Rebeliunii. Drame personale, diversiune și manipulare.....	438
e. Dezumanizare și pogrom	446
Concluzii	453
Bibliografie	468

II. Cadrul general

1. Tema tezei de doctorat

Pasiunea pentru mentalități colective, imaginar social, mituri și mitologii politice moderne, elite politice, precum și dorința de a înțelege motivațiile violenței politice, ne-au îndrumat către îndelungi lecturi tematice și cercetări istorice punctuale, determinând, în cele din urmă, alegerea temei tezei de doctorat.

Incursiunea noastră în acest subiect a debutat acum un deceniu, cu ocazia lucrării de licență. O scurtă relatare a modului în care elitele politice se imaginau pe ele însele a fost scopul lucrării cu un titlu prea ambițios: *”Mentalitatea clasei politice românești (1848-1947)”*¹. Folosirea unor instrumente, precum analiza surselor primare, alcătuite din însemnările memorialistice ale protagoniștilor, a însemnat la vremea respectivă, un real câștig.

Masteratul în socio-antropologie istorică și disertația aferentă au reprezentat momentul în care ne-am apropiat de subiectul violenței politice din interbelicul românesc. Studiul de caz al disertației, *”Între ideologice și alcov. Florian Ștefănescu Goangă învins de mesianismele secolului XX”*², privește un eveniment local mai puțin cunoscut, dar relevant în contextul disputelor dure dintre carliști și legionari. Am analizat atentatul comis de legionari pe străzile Clujului în 1938, împotriva rectorului Ștefănescu-Goangă: motivația atentatorilor – care variază între argumente ideologice și aspecte de natură personală – păcatele rectorului, ancheta judiciară, implicațiile de la vârful Legiunii, răzbunarea carlistă și ulterioara carceră comunistă a victimei. Am documentat speța utilizând surse primare: memorii, presă din epocă, colecții de documente, arhive. Toate aceste demersuri ne-au oferit instrumentele necesare abordării prezentei teze de doctorat, cu titlul *”Asasinatul politic în societatea românească interbelică. Studiu de caz: Mișcarea Legionară”*.

---

¹ Vezi Cristian Manolachi, *Tipologii ale politicianului de succes din perspectivă memorialistică - câteva modele ale unui secol de activitate politică (1850 – 1950)*, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul X, nr. 1 (18), Cluj-Napoca, 2011, editura Accent, pp. 279 – 293.

² Vezi Idem, *Între ideologie și alcov, asasinarea morală a unui rector. Fl. Ștefănescu – Goangă învins de mesianismele secolului XX*, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul X, nr. 2 (19), Cluj-Napoca, 2011, editura Accent, pp. 74 – 96.

Mai vezi Idem, *Rectorul Universității din Cluj între atentatul Legionar și temnița comunistă*, în *”Mituri și legende din tradiția multimilenară a Clujului”*, coordonator: Ioan Silviu Nistor, editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp. 262 – 265.

Ne-am propus să depășim barierele impuse de istoriografia românească, definită de istorii părtinitoare, evenimentțiale ori istorii-curiozitate. Nu dorim să relatăm doar evenimentele, de altfel spectaculoase ale asasinatelor politice din perioada interbelică, ci să înțelegem resorturile lor din societatea românească. Acele resorturi care au generat, motivat și, de ce nu, legitimat violența politică legionară. Am utilizat pentru aceasta instrumentul demitizării, în privința miturilor politice subzistente și recurente la românii dintre cele două conflagrații mondiale.

Vom analiza instrumentarea tranziției de la studentul-asasin către întruchiparea haiducului modern, dar și idealizarea asasinilor de către Mișcarea Legionară (*Văcăreștenii, Nicadorii, Decemvirii*). Se împacă ideologia cu religia și violența? Cum se manifestă demonizarea trădării într-o organizație cu caracter paramilitar? Care sunt frustrările guvernanților care nu ezită să apeleze la soluția extremă a terorismului de stat? Este fezabilă renașterea unei organizații extremiste a cărei conducere este decapitată? Care sunt costurile ascensiunii interne a necunoscutului legionar Horia Sima? Care sunt efectele discrepantei evidente dintre Ion-țăranul și Jean din Micul Paris? Este regele Carol un personaj eminent nociv, ori spiritul epocii oferă circumstanțe atenuante deciziilor sale? Cum poate fi explicată succesiunea rapidă de la execuția sumară a 250 de legionari, în septembrie 1939, la destinderea carlistă înregistrată câteva luni mai târziu? Frustrările clasei de mijloc, neajunsurile țăranilor, insuccesul liderilor politici cu notorietate (mitul salvatorului), nefasta *Camarilă*, eșecul soluției politice hibride a regimului carlist, contribuția insuccesului Franței și Angliei în gestionarea Europei, influența fascismului pe continent, toate sunt supuse cercetării.

În cazul loviturii de stat din septembrie 1940, avem în speță niște simple dezordini, o răzmeriță sau o revoluție? De ce omul-corect, întruchipat de legionari, eșuează cu ocazia banalizării jafului din vremea Statului Național Legionar? Care sunt motivele pentru care *omul-erou* apelează la terorismul de stat, deși controlează justiția? Cum poate fi explicat numărul infinit de marșuri funebre, reînhumări și comemorări în cele nici patru luni de guvernare? Vom căuta să înțelegem teroarea generalizată din societate, crearea și exploatarea imaginii inamicului perpetuu de către Legiune, crepusculul terorii, definit de asasinatele de la Jilava și de momentul violent al Rebeliunii, pasiunea violenței tartorilor gardiști, efectul iminenței morții resimțit de elitele carliste, orgoliul generalului care se imaginează pe sine drept un erou model, efectele războiului european, influența naziștilor în politica internă, consecințele *românizării* economiei, politica de cadre a Legiunii etc.

2. Succint eseu istoriografic

* Detaliat și exemplificat, eseu poate fi regăsit în textul tezei de doctorat

Aparent, istoriografia românească se arată generoasă cu Mișcarea Legionară și, în subsidiar, cu violența politică din perioada interbelică. Abordările sunt, dacă nu o simplă înșiruire de evenimente în genul istoriei-curiozitate, partizane și superficiale.

Încercările de sinteză a istoriei Mișcării, realizate de legionarii implicați direct în evenimente, pot fi cel mult relevante din perspectiva poziționării ideologice a autorilor ori a sensului, justificărilor și mistificărilor oferite diverselor momente din evoluția Legiunii. Pe cât de nocivă, pe atât de partizană, istoriografia comunistă este prizoniera celeilalte extreme. Se încearcă, evident, discreditarea fasciștilor. Alte interpretări, de dată mai recentă, realizate de colonei în rezervă, oferă asasinatelor politice doar o viziune tehnică. Interpretarea istorică găsită în aceste lucrări alunecă nonșalant pe panta naționalismului și a istoriei evenimentiale. Simpatizanții legionari contemporani prezintă, însă, compoziții hilare. Vădit imparțiale, extatice, naționaliste și antisemite, reiau lamentările legionarilor veritabili din epocă.

Recuperarea istoriei interbelice românești survine în anii '60, '80, respectiv '90, odată cu redactarea tezelor de doctorat ale unor istorici occidentali. Nicolas Nagy-Talavera, Francisco Veiga, Armin Heinen sau, tangențial, Paul D. Quinlan, se încumetă să trateze subiectul atât de sensibil al Mișcării Legionare. Au o importanță deosebită tocmai din cauza penuriei istoriografice din domeniu. Sursele culese din arhivele germane, respectiv spaniole și americane, alături de interviuarea câtorva legionari, contribuie în mod original la înțelegerea subiectului. Lucrările deschid calea pentru o dezbateră profesionistă și onestă.

Lucian Boia se intersectează parțial cu subiectul Legiunii, în cartea dedicată *elitei intelectuale românești între 1930 și 1950*. Capitolul *Legionarii* prezintă drama universitarilor persecutați de "revoluția" gardistă din învățământ, în perioada Statului Național Legionar. Nu sunt omiși din ecuație nici studenții legionari care, agresivi fiind, își pun dascălii în situații limită.

Originile incontestabile ale Legiunii Arhanghelului Mihail pot fi identificate în puternica mișcare studențească antisemită din România anilor '20. Colecția de documente inedite care privește acest fenomen, este editată în 2011 de cercetătorul Lucian Nastasă. Volumul dezvăluie dramele studenților evrei, antisemitismul societății ori al autorităților și contribuie la descifrarea cauzelor ascensiunii Legiunii.

Interviurile realizate legionarilor combatanți din deceniile interbelice, proiect inițiat în anii '90 de o echipă de istorici a *Centrului de istorie orală a Societății Române de Radiodifuziune*, sunt esențiale, în primul rând, datorită perspectivei generoase asupra evenimentelor. Legionari din toate eșaloanele puterii – de la baza sau din vârful Gărzii de Fier – opinează pe marginea unor subiecte care, de cele mai multe ori, sunt în relație cu violența politică. În al doilea rând, volumul *Țara, Legiunea, Căpitanul* recuperează în extremis, o istorie irecuperabilă astăzi din cauze naturale – decesul protagoniștilor.

3. Scurt eseu bibliografic

** Pentru o perspectivă vastă, vezi textul tezei de doctorat, secțiunile *Eseu bibliografic (I)*, *Eseu bibliografic (II)* și *Eseu bibliografic (III)*. Mai vezi secțiunea *Bibliografie*, din prezentul Rezumat.

*** Trimiterile bibliografice cu indicarea autorului în paranteze, pot fi identificate în secțiunea *Bibliografie*.

Teza de doctorat totalizează peste 2.300 de note de subsol. Majoritatea acestor trimiteri bibliografice fac referire la surse primare. Materialul documentar folosit pentru demonstrația ipotezelor noastre este alcătuit preponderent din însemnările memorialistice ale actorilor din perioada interbelică, dar și din colecții de documente, arhive și periodice ale epocii.

Volumul și diversitatea însemnărilor din epocă sunt oportune pentru lucrarea de față, reprezentând în același timp și o provocare. Inițial, pentru anii '20 și, parțial, anii '30, însemnările legionarilor respectă șablonul interpretărilor oferite de Corneliu Zelea Codreanu (vezi Horia Sima, Ion Banea, Neculai Totu, presa legionară din epocă, broșurile propagandistice). Simultan cu arestarea *Căpitanului*, din 1938, unanimitatea opiniilor legionare este brutal întreruptă. Se produce contrariul, astfel că slalomul memorialistic devine anevoios. Fiecare gardist își construiește propria imagine asupra "adevărului" legionar, încercând să-și justifice sieși eșecul Mișcării, să își convingă coreligionarii de justetea propriei cauze și, de ce nu, să dovedească testul istoriei care avea să-i judece. Miza acestora este dublă. Sprijinirea cauzei fascismului, dar, mai ales, reprezentarea intereselor facțiunii legionare pe care o susțin. Însemnările simiștilor (Horia Sima, Mihail Sturdza, Viorel Trifa) sunt contestate vehement de însemnările codreniștilor (Constantin Papanace, Virgil Ionescu, Ion Dumitrescu Borșa, Ștefan Pălăghiță). Conflictul ulterior guvernării

legionare și implicațiile asasinatelor de la Jilava generează o a treia variantă a evenimentelor (Dumitru Groza). Mai rezonabile în abordare (Virgil Ionescu, Viorel Trifa, Constantin Papanace), mai extatice (Ștefan Pălăghiță, Mihail Sturdza) ori cu o misiune clară de manipulare (Horia Sima, Ion Dumitrescu Borșa), comparate reciproc și verificate cu alte surse primare, sunt utile creionării unei imagini echilibrate a societății interbelice.

Expresia reprezentanților puterii este de neînălțurat în demersul nostru. Consultarea însemnărilor realizate de mai marii zilei, ne-au convins că și aceștia au emoții, frici, orgolii ori că sunt victima miturilor epocii (Carol II, Armand Călinescu, Ion Antonescu – intervenții în Consiliul de Miniștri și agenda oficială – Constantin Argetoianu, Grigore Gafencu, Elena Lupescu – interviuri în presa americană – generalul Constantin Sănătescu). Totodată, pozițiile oficiale din epocă, le-am decriptat pe baza comunicatelor oficiale (presa din epocă), a broșurilor propagandistice (*Pe marginea prăpastiei, Asasinatele de la Jilava..., Snagov și Strejnicul*), din comunicările oficiale ale Poliției și Jandarmeriei (*Fondul de Poliției și Fondul de Jandarmi* al Arhivelor Statului Cluj), din rapoartele serviciilor de *Siguranță* (colecții de documente) etc. Poziția cancelariilor europene nu este neglijată. Opțiunile plenipotențiarilor și atașajilor ambasadelor europene la București sunt obținute din rapoartele transmise frecvent șefilor ierarhici (colecții de documente – *Arhiva militară germană*).

Mica istorie – nedrept numită așa – cu ai săi iluștri anonimi, fără de care am rămâne captivii istoriei evenimentțiale, politice, abstracte, este, negreșit, parte a acestei lucrări. Astfel, am recurs la relatările legionarilor din eșaloanele politice inferioare ale Gărzii de Fier: elevi ai frățiilor de cruce, șefi de cuib, primari legionari, prefecti legionari, comisari legionari, comisari ai românizării economice, subinspectorii școlari sau simpli țărani (Ion Fleșeriu, Nicolae Ciolacu, Aurel Popa, Gheorghe Ungureanu, Dumitru Funda, Matei Constantin, Dumitru Lungu, Constantin Teja, Alexandru Serafim, Nicolae Crăcea, Ion Constantinescu, Constantin Matei, Titi Dobre, Olimpiu Borzea, Victor Moise, Nae Tudorică). Simiști ori codreniști, mândri sau dezamăgiți, uneori edulcorând evenimentele, alteori entuziasmați, dau dovadă, înainte de toate, de mai multă sinceritate. Mai degrabă descriptive decât analitice, mărturiile lor redau violența din stradă și punerea în scenă a distopiei legionare. În partea opusă baricadei, varianta antonesciană a istoriei Statului Național Legionar sau a atentatului comis împotriva lui Armand Călinescu, este însuflețită de ofițeri ori angajați ai Radioului public din Capitală (Vasile Ionescu, Gheorghe Barbul – șeful de cabinet al generalului – jandarmul Mihai Baron, Dinu C. Giurescu – copil fiind,

experimentează traumele Rebeliunii). Evreii, ținta predilectă de jaf și crimă a legionarilor, își reprezintă, de asemenea, cauza în fața istoriei (Iacob Gutstein, Matatias Carp, statistici în *Raportul final al Comisiei pentru studierea Holocaustului în România*, declarații și note de protest ale studenților evrei, în colecția de documente *Antisemitismul universitar în România*).

Partizane ori imparțiale, generale, bisericesti, scolastice ori economice, libere sau cenzurate, aride sau pătimăse, de cele mai multe ori naționalist-patetice, ziarele din epocă întregesc imaginea de ansamblu a violenței politice. Pentru documentare am răsfoit paginile a douăzeci de periodice locale din regiunea Transilvaniei ("Revista Economică", "Unirea Poporului", "Vieța Creștină", "Unirea", "Biserica și Școala", "Societatea de Mâine", "Foaia Diecezană", "Acțiunea Românească" - "Înfrățirea Românească", "Clujul", "Țara Noastră", "Renașterea", "Chemarea Tinerimei Române", "Românul", "Dumineca", "Cele Trei Crișuri", "Curierul Creștin", "Țara de mâine", "Școala Noastră", "Buletin Eugenic și Biopolitic").

III. Cuvinte cheie

Obiectivele cercetării întreprinse în lumea violenței interbelice românești pot fi telegrafic rezumate prin următoarele cuvinte-cheie: asasinat-achitare-glorie, mitul haiducului, mitul *Văcăreștenilor*, salvatorul mitic, mitul *Nicadorilor*, mitul Moța-Marin, mitul *Decemvirilor*, mitul imortalității *Căpitanului*, gardul de fier, omul-nou, omul-erou, omul-corect, apostolii dreptății românești, demonizarea trădării, prim-ministrul răzbunării, psihoza controlului, banalizarea jafului, banalizarea violenței, banalizarea morții, familiaritatea revolverului, inamicul perpetuu, sentimentul de insecuritate, relativizarea puterii, terorismul de stat, instituționalizarea terorii, psihoza fricii, psihoza terorii, crepusculul terorii, iminența morții, pasiunea violenței, pogromul *Rebeliunii*, trăiască moartea, istorii paralele.

IV. Rezumatul pe capitole

* În acest rezumat am indicat sursa doar în cazul citatelor. Resursele bibliografice pot fi regăsite în textul tezei de doctorat și la secțiunea *Bibliografie*, pe care o regăsiți și în partea finală a rezumatului.

O succintă relatare a violenței politice a celor 115 zile (doar!) de guvernare național-legionară, relevă un bilanț tragic. Jaful generalizat, teroarea instituită pe străzi de Poliția Legionară, perchezițiile domiciliare recurente, comisiile de anchetă înrudite cu Inchiziția catolică, torturile în stil medieval din beciurile poliției, pasiunea patologică pentru parastase, reînhumări, marșuri și comemorări a guvernanților legionari, toate sunt fundamentate de instaurarea unei dreptăți (proprii!) de tip revanșard a Legiunii Arhanghelului Mihail. Două momente de referință ale guvernării, dar și ale violenței politice din România, se interpun să confirme verdictul terorii. Asasinatele de la Jilava, Snagov, Strejnicul, București și Ploiești, se remarcă în privința numărului consistent de lideri politici carliști asasinați sumar într-un interval de 24 de ore, întrunindu-se condițiile pentru definiția **terorismului de stat**. Rebeliunea legionară confirmă utopia proiectului eșuat al *Țării soarelui sfânt de pe cer*. *Delirul* (vezi Marin Preda) instituit în România zilelor de 21-23 ianuarie 1941, generează scene macabre de violență antisemită. Concomitent, violența colectivă cucerește străzile Bucureștiului – magazine, case și sinagogi incendiate, străzi și instituții baricadate, jafuri și crime. Ei bine, necunoscuta centrală a prezentei lucrări constă în explicarea resorturilor din societate care au făcut posibil acest violent experiment.

1. Cazurile Manciu, Duca și Stelescu (I-III)

Optimismul insuflat de victoria României la Versailles în 1919 și nu pe câmpul de luptă, este repede abandonat, nu înainte ca noua generație, care nu participă la război, să preia din metehnele acestuia. **Banalizarea violenței și a morții ori familiaritatea revolverului** devin parte a cotidianului. Idealul României Mari nu compensează numeroasele frustrări și neajunsuri: sărăcia țăranilor, educația precară, inexistența educației civice, privațiunile tinerei clase de mijloc, prosperitatea evreilor din anumite medii urbane, iluzoriul pericol comunist și viața studentească marcată de lipsuri elementare. Aceste frustrări sunt coagulate de o mișcare studentească deosebit de activă politic în dezorientatul

deceniu al treilea. Protestele, grevele, mișcările de stradă și violențele iau locul cursurilor de altădată. Leadership-ul mișcării studențești este confiscat de facțiunea violentă. Violența acesteia nu se rezumă doar la dezordini studențești, fiind vizați înșiși guvernării României. Când în 1924 Corneliu Zelea Codreanu îl execută în plină stradă pe prefectul Poliției din Iași, facțiunea are la activ un complot care viza asasinarea unor persoane însemnate din viața politică și economică a României, dar și un asasinat. *Curțile cu Juri* interbelice, constituite din precara clasă de mijloc românească, îi vor achita în unanimitate pe studenții care își asumă crimele, nu și vinovăția. Un paradox. Ineditul constă în argumentele justificative invocate de studenți și îmbrățișate de jurați. Mesajul tinerilor fructifică abil tema naționalismului, a antisemitismului, dar și religiozitatea societății românești. Nu este omisă corupția guvernanților și nici forța disproporționată aplicată ”inocenților” studenți de brutalii polițiști. Excesul de zel al instituțiilor de forță devine o temă centrală a campaniei de autovictimizare declanșate de susținătorii facțiunii inspirate de Codreanu. Derularea proceselor studenților poate fi asemănată cu o veritabilă campanie electorală. Convingerea românilor de justetea cauzei studenților se face în teren, la fața locului, iar verdictele de achitare sunt celebrate alături de mii și zeci de mii de români. Odată modelul brevetat – **asasinat, achitare, glorie** – preț de un deceniu va fi replicat la o scară mai mică de orice tânăr care își propune să-și facă dreptate cu revolverul în mână. Am documentat în lucrarea de față câteva cazuri reprezentative: cazurile Grunspan, Falik, Tischler, Angelescu sau Socor. Înfășurați în giulgiul românismului, *studenții creștini* vor predica mai departe antisemitismul și mesajul antisistem, urmărind, fără compromisuri, victoria finală.

Studenții creștini – denumirea asumată de facțiunea violentă a mișcării studențești – instrumentează excelent **mitul haiducului**. De altfel, este promovat modelul sihăstriei studentului Zelea Codreanu. Acesta ia decizia pedepsirii guvernanților ori a prefectului Poliției din Iași, pe muntele Rarău – un simbol al românilor. Pe străzile orașelor universitare ori în boxele alocate acuzaților, studenții poartă costumul tradițional românesc, tocmai pentru a evidenția românismul cauzei acestora. Crimele sunt înfăptuite în numele dreptății românești, niciodată în nume personal. Cei care apasă pe trăgaciul revolverului, personifică românul onest, care reinstituie dreptatea din societate cu un gest de sacrificiu, eroic. Sihăstria, muntele, pădurea, costumul tradițional românesc, alături de soluționarea nedreptății, trebuie să legitimeze violența.

Coeziunea acestor haiduci moderni se realizează în interiorul zidurilor închisorii Văcărești, care se metamorfozează într-un spațiu politic. Liderii studenților radicali –

Codreanu, Moța, Gârneață, Georgescu sau Mironovici – vor primi supranumele de *Văcăărășteni*. Sub umbrela acestui **mit al Văcăărăștenilor**, inspirați fiind și de icoana arhanghelului răzbunător Mihail, de la închisoarea Văcărești, se naște în 1927 Legiunea Arhanghelului Mihail. De altfel, gratiile celulelor vor deveni reprezentative pentru organizația lui Codreanu. **Gardul de fier** este adoptat drept însemn electoral, adepții fiind apreciați pentru lunile ori anii de închisoare serviți pentru cauza legionară.

Primele succese electorale ale Legiunii (alegeri parțiale) și inexistența vreunui panaceu guvernamental cu privire la violența acesteia (achitări în unanimitate), generează o măsură lipsită de imaginație. Guvernul liberal condus de I. G. Duca interzice, în pragul alegerilor, mișcarea politică dirijată de Codreanu. Legiunea nu se dezmente. Drept represalii, o echipă legionară îl asasinează pe prim-ministrul în funcție, executându-l sumar, pe peronul gării din Sinaia în decembrie 1933. După un deceniu presărat de violență politică, se înregistrează o premieră. Cei trei asasini sunt condamnați de instanța militară de judecată – notăm precauția autorităților care exclude din ecuație *Curtea cu Juri*. Astfel, reprezentanții puterii oferă un semnal de alarmă pentru ”**apostolii dreptății românești**”. Cu toate acestea, nu se pot împotrivi mitului care se naște simultan cu fapta ”eroică” a celor trei legionari. Aceștia vor accede imediat în Panteonul legionar, cu titlul de reprezentanți ai sabiei arhanghelului Mihail. **Mitul Nicadorilor** va continua să-i inspire pe cei care înțeleg să le copieze gestul.

La scurt timp se naște un alt mit cu o relevanță deosebită pentru Mișcarea Legionară – **mitul Moța-Marin**. Legiunea decide sprijinirea eroică a luptei naționaliste din războiul civil spaniol. Sunt trimiși, simbolic, o mână de legionari pentru a se angaja direct în ostilitățile dintre comuniști și naționaliștii generalului Franco. Deși conflictul nu privește România, legionarii argumentează că lupta pentru *credință, morală și Dumnezeu*³ nu are naționalitate (sic!). Ionel Moța și Vasile Marin sunt uciși în schimbul de focuri. Însmormântarea celor doi se transformă într-un grandios spectacol funebru. Trenul care le transportă trupurile neînsuflețite se oprește la Berlin, unde, trupele fasciste italiene, spaniole și germane le oferă acestora onorul militar. La evenimentul funerar din țară participă gardiști de ordinul sutelor de mii – certifică legionarii. Cei doi sunt depuși la Mausoleul construit sub oblăduirea *Căpitanului*. Tot acum se instituie *Apelul morților*, o procedură legionară care prevede strigarea morților Legiunii la debutul evenimentelor oficiale. În același timp,

---

³ Neculai Totu, *Însemnări de pe front: note din expediția legionară în Spania, noiembrie 1936-ianuarie 1937*, editura Criterion Publishing, București, 2010, p. 12. *Însemnările* legionarului Neculai Totu au fost publicate inițial în 1937.

imnul Moța-Marin devine parte a cântecelor legionare, iar sacrificiul celor doi devine etalon. Codreanu identifică, inclusiv argumentele necesare sanctificării lui Ionel Moța și Vasile Marin.

Celebrul asasinat al lui Duca asigură notorietatea Gărzii de Fier. Cu un scurt reviriment în 1934, legionarii câștigă fragilele conștiințe ale românilor. Mesianismul mesajului politic al lui Codreanu are succes. Reinterpretarea legionară a poruncilor dumnezeiești, prefacerea asasinilor în martiri ori paternalismul *Căpitanului* găsesc ecou în speranțele românilor. Predispoziția societății românești pentru misticism exclude din ecuație intenții politice mai raționale. Concepte politice abstracte precum *omul-nou, omul-erou sau omul-corect*, se impun în detrimentul unei clase politice care dezamăgește. Efectele perverse ale crizei economice mondiale – materializată în România sub forma unei crize agrare consistente – adâncește discrepanța dintre ”Ion-țăranul și Jean din Micul Paris”. Scandalurile de corupție cunoscute în epocă – așa cum este cazul Škoda – maximizează dezamăgirea românilor. Carol II se străduie în tot acest timp să identifice soluții convenabile pentru a contracara popularitatea Gărzii de Fier. Încearcă să redirecționeze simțămintele naționaliste din epocă spre personaje politice mai docile. Apar astfel construcții politice surogat, coordonate de lideri politici cu anvergură, cum sunt Alexandru Vaida Voevod, Octavian Goga sau A.C. Cuza. Toate acestea nu împiedică Legiunea să participe la alegeri și să obțină un scor electoral remarcabil în 1937. Deși un partid care promovează dictatura și victoria finală, urmează modelul nazist, participând la alegeri democratice.

Valurile consistente de legionari înscriși la mijlocul deceniului al patrulea, comportă riscurile aferente. Nevoia de ordine internă și disciplină este absolut necesară unei structuri pentru care aceste deziderate reprezintă chintesența organizațională. Codreanu încearcă să impună un comportament legionar similar pustnicilor, cum ar fi, aplicarea principiilor exemplului personal, al auto-pedepsirii ori *exemplul de viață comună* al liderilor legionari. Rezolvarea de la sine a cazurilor de indisciplină este iluzorie, astfel încât liderul Legiunii instituie un regim cazon coreligionarilor săi. Există legi speciale care reglementează conflictele interne ori obținerea statutului de legionar. O instituție internă, denumită sugestiv *Controlul Legionar*, este destinată evaluării *corectitudinii, priceperii și moralității* legionarilor. În cazul unor abateri grave, un *serviciu legionar de judecată* rezolvă situațiile sensibile. Opoziția internă nu este tolerată, fiind considerată trădare. **Demonizarea trădării** are loc încă din vremea mișcării studentești. Studentul Vernichescu, suspectat fiind de învoială cu procurorii care anchetează complotul studentesc din 1924, este asasinat tocmai

în închisoare, de Ionel Moța. Un deceniu mai târziu are loc prima disidență serioasă în sânul Legiunii. Ambițiosul Mihai Stelescu – promovat deputat la doar 25 de ani, chiar de *Căpitan* – îl critică public pe Codreanu. Mai mult, este vehiculat un complot coordonat de Stelescu privind asasinarea *Căpitanului* (sic!). *Unitatea perfectă* a Gărzii de Fier, idealizată de Codreanu, este distrusă. Brutalul asasinat al lui Mihail Stelescu din 1936, executat cu revolvere și topoare de o echipă de zece legionari, șochează opinia publică. Mesajul transmis de Legiune este clar, fiind descurajate alte eventuale disidențe. Mai mult, cei zece asasini sunt idealizați sub titulatura de *Decemviri*.

2. Cazul Codreanu-Călinescu (IV)

Odată cu insuccesul Guvernului în alegerile din 1937, este de domeniul evidenței eșecul proiectului carlist. Nimic mai mult decât o construcție superficială, lipsită de consistență. Exasperat, Guvernul regelui apelează la soluții disperate. Îl arestează și condamnă pe Zelea Codreanu, ca urmare a unor simulacre de procese. Nu doar *Căpitanul* este vizat, vânătoarea îi privește pe toți cei care se consideră legionari. Prigoana declanșată de autorități – cum este operațiunea denumită în literatura legionară – generează o ilegitimă ripostă. Menționăm aici atentatul comis împotriva rectorului clujean Florian Ștefănescu Goangă. În prealabil, audiența oferită regelui de către *Führer*, îi deschide lui Carol perspectiva unui canal de comunicare direct cu *Reichul*. Încrederea oferită regelui de audiență – interpretată abuziv, după cum s-a putut constata – cât și violențele comise de legionari în toamna anului 1938, creează cadrul celei mai radicale dintre măsuri. Un nou simulacru al evadării de sub escortă este folosit de Guvern pentru justificarea asasinării lui Corneliu Zelea Codreanu, la 30 noiembrie. Părerile sunt unanime în epocă, fiind acceptată varianta **terorismului de stat**. Alături de Codreanu sunt asasinați *Nicadorii* și *Decemvirii*, autoritățile vizând demantelarea reprezentanților mitici ai Legiunii.

Preț de zece luni, România se preface într-un mic teatru de război. Falia dintre legionari și carliști se adâncește. Autoritățile operează numeroase arestări, iar o parte din liderii cu notorietate ai Legiunii sunt uciși. Nicoleta Nicolescu, Vasile Cristescu, Petre Andrei, studenți sau ofițeri simpatizanți ai Gărzii cad secerăți pe stradă ori în beciurile Poliției. **Psihoza controlului** instituită de autorități afectează întreaga societate. Vânătoarea de legionari presupune percheziții domiciliare care vizează întreaga populație, introducerea

în Armată a unui *sistem polițist* ori verificări ale preoțimii. Pe de altă parte, legionarii se asigură să mențină o tensiune constantă în preocupările elitei politice. Comploturi și atentate care vizează viața regelui sau a lui Armand Călinescu sunt descoperite la timp. Dejucarea atentatelor nu este valabilă și în septembrie 1939. Un moment determinant al violenței interbelice românești este asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu. Considerat responsabil direct pentru asasinarea *Căpitanului*, este executat cu *20 de gloanțe*. Crima înfăptuită în stil profesionist, presupune o ambuscadă pe străzile Bucureștiului vizând mașina prim-ministrului. Criminalii își asumă asasinatul în direct, la postul național de radio, pentru ca mai apoi să se predea autorităților – conform disciplinei legionarilor. Predarea în sine, similară și în cazul *Nicadorilor* ori a *Decemvirilor*, reprezintă o interpretare mistică, legionară, a crimei. Asasinatul politic, deși eroic și necesar societății lumești, reprezintă un păcat care trebuie răscumpărat. Revanșa carlistă, un nou moment al **terorismului de stat interbelic**, depășește, inclusiv normele violenței din epocă. **Prim-ministrul răzbunării**, generalul Gheorghe Argeșanu, organizează represiunea fără implicarea instituțiilor judiciare. Asasinii legionari ai prim-ministrului sunt împușcați în stradă, tocmai pe locul în care a fost asasinat Călinescu. Scena morbidă se transformă într-un muzeu macabru. Cadavrele rămân expuse pe caldarâm, curioșii fiind atenționați cu mesajul: *"Aceasta va fi de aici înainte soarta asasinilor trădători de țară!"*⁴ Guvernul nu se mulțumește cu eliminarea fizică a făptașilor. Spectacolul terorii include asasinarea liderilor legionari încarcerați în lagăre, dar și – "nediscriminatoriu" – uciderea a *câte 3 legionari din fiecare județ*. Bilanțul tragic ne indică 250 de legionari asasinați. Practic, elita legionară este lichidată în mai puțin de 24 de ore de la asasinarea lui Armand Călinescu. Suprimarea elitei legionare poate fi interpretată drept un dezastru sociologic pentru organizație. Comentarii politici ai epocii sunt contrariați. Argetoianu declară: *"Dar așa un masacru cum l-au săvârșit [autoritățile n.n.] nu s-a văzut nicăieri decât în cursul războaielor civile."*⁵ Grigore Gafencu adaugă: *"[...] alunecăm astfel pe calea unui măcel între români."*⁶

Deși apare ca o imposibilitate, compromisul regimului cu Mișcarea Legionară se produce la doar șase luni de la masacrul din septembrie 1939. Primăvara destinderii carliste ne oferă spectrul unui regim aflat în pragul colapsului. Cursul războiului, izolarea României în plan internațional, dependența de Germania nazistă, iminența cedărilor teritoriale,

---

⁴ Constantin Argetoianu, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. VII, 1 iulie-22 noiembrie 1939, editura Machiavelli, București, 2003, p. 152.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Grigore Gafencu, *Însemnări politice, 1929-1939*, ediție și postfață de Stelian Neagoe, editura Humanitas, București, 1991, p. 338.

deziluzia soluției numite pompos *Frontul Salvării Naționale* și opoziția partidelor tradiționale se pot număra printre explicații. Regimul are nevoie de legitimitatea oferită de suportul popular al legionarilor. Deși supraestimată relația naziștilor cu legionarii din *Comandament*, compromisul regimului carlist se arată ca o bună oportunitate pentru pierirea orgoliului *Reichului*. Efectul parafării noii relații politice este diminuat de inconsecvența autorităților. Horia Sima este promovat ministru la scurtă vreme după capturarea, încarcerarea și eliberarea sa din închisoare. *De la pușcărie la Palat* pare să fie o soluție originală a regelui. În ciuda ofertei regale, Horia Sima intră doar parțial în joc. Demisia acestuia din Cabinetul Gigurtu – un amalgam guvernamental nefiresc – oferă carliștilor perspectiva colaborării cu lideri legionari surogat – Noveanu, Bidianu, Budișteanu.

Atitudinea paternalistă a lui Codreanu din toți acești ani, generează la vârful Legiunii cadre lipsite de viziune și anvergură politică. Epopeea ascensiunii lui Horia Sima – un necunoscut profesor din Timișoara – debutează în momentul arestării *căpitanului* din 1938. Aura de lider incontestabil a lui Codreanu creează un problematic vid de putere. În plus, campania de arestări declanșată de carliști conduce la încarcerarea majorității vectorilor politici ai Legiunii. Cei câțiva lideri legionari nearestați se arată prudenți, atitudine explicabilă parțial prin nevoia de protejare a legionarilor din închisori. Contribuie și sentimentul de insecuritate determinat de acțiunea hotărâtă (eufemism!) a regimului. Asumându-și facțiunea violentă a Legiunii, Sima este considerat responsabil pentru dezordinile premergătoare asasinării lui Codreanu. Liderii legionari cu un profil similar, Alexandru Cantacuzino sau Vasile Cristescu, sunt eliminați din joc de autorități. Natura structurală a Legiunii presupune combativitate și violență. Constantin Papanace explică rețeta succesului legionar: *”Legea selecțiunii naturale prin luptă funcționează intens. [...]Elementele cărora li s-au ofilit complet aceste instincte combative sunt depășite [...]”*⁷ Chestiunea revoluției și a victoriei finale este reluată obsesiv de Horia Sima. Revoluția și paradigma răzbunării, propovăduite de Sima, hrănesc orgoliile juvenile ale legionarilor din eşaloanele doi și trei. Acesta își creează propria aură de revoluționar. Incursiunile în România din vremea exilului, se prefac în expediții mitice, iar protagoniștii aventurilor se află sub umbrela legendei *conspiratorilor internaționali*.

Relatările liderilor legionari din exilul berlinez confirmă orientarea resurselor acestora către lupta internă pentru putere. Conducerea colectivă se arată inefficientă pentru o

---

⁷ Mugur Vasiliu (editor, director), *Destinul unei generații*, colecție de lucrări legionare, editura Scara - Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie, București, 2002; Vezi secțiunea Constantin Papanace, *Destinul unei generații*, p. 97.

formațiune care, în mod tradițional, clamează o structură piramidală rigidă și un lider suprem. Horia Sima exploatează abil această temă, dar și nehotărârea, nesiguranța, orgoliul și inconsecvența colegilor săi din *Comandamentul Legionar*. Este, totodată, singurul membru al *Comandamentului* care trece granița clandestin, revenind în țară pentru diverse misiuni. Rețeaua de contacte legionare dezvoltată de Sima îi oferă acestuia oportunitatea să controleze evenimentele din țară și să-i capaciteze pe legionarii dezorientați. Relevantă este afirmația pe care ne-o oferă Ion Fleșeriu – avocat, vechi legionar din Sibiu – la începutul anului 1940: *”De la camarazii care au fost liberi aflu de activitatea lor din vremea când noi ne găseam în lagărele Ciuc și Vaslui. Mai constatam că toți urmează pe H. Sima, linie pe care mi-o însușesc și eu.”*⁸

Indecizia ”exilaților” berlinezi cu privire la asasinarea regelui și a fidelului său șef de guvern, dar și neasumarea ulterioară a eliminării prim-ministrului de către Sima, oferă o perspectivă incertă cu privire la paternitatea atentatului. Relatările vremii indică, totuși, drept probabilă, coordonarea atentatului de Horia Sima. Șeful echipei de prahoveni care îl execută pe Călinescu, oferă semnale clare de fanatism. Miti Dumitrescu este convins că Zelea Codreanu nu a fost asasinat în 1938, ci trăiește în exil. Mesianismul, paternalismul, procesul de mitizare, dar și lumea iluzorie pe care o promite Codreanu, fac imposibilă explicarea morții acestuia. **Mitul imortalității Căpitanului** convinge numeroși legionari să refuze acceptarea asasinării lui. *”Cum să reziziți fanteziei [...]?”*⁹, scrie și legionarul Virgil Ionescu. Verificând informația, Miti Dumitrescu află la Berlin că zvonul reprezintă doar un mit, hotărând să-l răzbune cu prețul vieții pe *Căpitan*.

3. Cazul Iorga-Madgearu-Argeșanu (V)

Revoluția invocată de Horia Sima, exploatată propagandistic în perioada Statului Național Legionar, se rezumă doar la o serie de dezordini create de legionari în perioada 3-5 septembrie 1940. Abdicarea regelui, oricum compromis, are loc ca urmare a unei îndemânaticе orchestrări politice a situației de generalul Antonescu. Nu este exclusă din

---

⁸ Ion Fleșeriu, *Amintiri*, Colecția Generația 1922, Madrid, 1977, p. 119.

⁹ Virgil Ionescu, *Memorii*, note marginale de Dumitru Găzdaru, în *Pământul Strămoșesc*, serie nouă, nr. 5, 1979, p. 176.

logica loviturii de stat nici supraestimarea regelui privind dimensiunea acțiunilor de stradă ale legionarilor.

Am surprins la cumpăna dintre deceniile al treilea și al patrulea, pasiunea românilor pentru **mitul salvatorului**. Rând pe rând își fac intrarea în scena românească generalul Averescu, Iuliu Maniu, Iorga sau Goga. Dezamăgesc predictibil (pentru noi!), fiind acompaniați de impactul nefast al puternicei crize agrare. Carol II găsește, astfel, suficientă legitimitate pentru a-și stabili doritul regim autoritar. Inconsistența regimului, influența detestată a *Camarilei*, dar mai ales cedările teritoriale îl obligă pe Carol să abdice. Este un alt **salvator mitic** refuzat de implacabila istorie, nu înainte ca Legiunea să însceneze o așa-zisă revoluție. Vidul de putere este asigurat de generalul Antonescu, acompaniat de Mișcarea recentului înscăunat *comandant* Horia Sima. Coabitarea generalului cu legionarii – scurtă, brutală și nefastă – se dovedește a fi un răsunător eșec. Generalul – impetuos și, deopotrivă, ambițios – oferă senzația că este expert în absolut. Soluțiile oferite diverselor provocări ale administrării țării sunt caracterizate de măsuri ad-hoc și recomandări din categoria truismelor. Reglementează excesiv viața politică și economică a României, fiind dominat de propria-i personalitate. În privința legionarilor, își propune să le tempereze apetența pentru violență și jaf. O face doar declarativ, întrucât instinctul politic îl îndeamnă să le ofere acestora șansa de a se compromite. Și o face, negreșit, astfel încât noii arbitri – naziștii – îi oferă generalului pe tavă, guvernarea României în ianuarie 1941. Ofertă nelipsită de compromisuri economice și militare.

Bilanțul guvernării național-legionare infirmă, demitizează, orice proiecție idealizată a viitorului legionar promis de filosofia lui Codreanu. Utilizând sintagma "*Fii corect până la sânge*"¹⁰, își instruia *Căpitanul* armata de coreligionari. Ei bine, **jaful generalizat** ia diverse forme în cele puțin peste o sută de zile de guvernare legionară. Principalii vizați sunt evreii, dar nu exclusiv. Uzând de intimidare sau de pretextul legal al *românizării* economice, legionarii mai vechi ori mai noi intră în posesia a numeroase bunuri: automobile, case și vile, magazine, fabrici ori diverse proprietăți rurale. La sediile legionare sunt identificate, inclusiv *declarații tip* prin care evreii își cedau *de bună voie* prăvăliile pe sume derizorii. *Comisarii de românizare* se instalează în marile fabrici patronate de evrei, pentru a preveni, spun aceștia, sabotarea economiei naționale. Lipsiți de orice pregătire economică, adiacent abuzurilor, *comisarii* sunt nocivi la nivelul macroeconomiei. Reprezentantul Guvernului de

---

¹⁰ *Adresă, Porunci*, 7 octombrie 1937, în Corneliu Zelea-Codreanu, *Circulări și Manifeste, 1927-1938*, editor: Faust Brădescu, ediția 5-a, reimprimare după ediția a II-a, corectată și întregită, Colecția "Europa" München, München, 1981, pp. 193-195.

la Vichy remarcă efectul *românizării*: "[...] circa o sută de uzine complet dezorganizate de către legionari"¹¹. Ministrul economiei este dezamăgit: "S-au făcut o mulțime de hoții și pătăm regimul."¹² O statistică prezentată de secretarul general al Uniunii Comunităților Evrești din Vechiul Regat, cifrează jaful comunității mozaice la peste două miliarde de lei. Un raport guvernamental arată că doar vânzările forțate de bunuri și proprietăți – realizate prin intimidare de către legionari – sunt estimate la un miliard de lei. Sumele sunt impresionante în epocă, unde costul unei fabrici de dimensiuni medii este de 50.000 de lei. O altă formă a jafului legionar este delapidarea instituțiilor legionare. Se remarcă aici delapidarea *Ajutorului Legionar* – menită operelor de binefacere (sic!) – sau a *Strajei Țării* – fosta organizație de tineret carlistă. **Banalizarea jafului** substituie *România-corectă*.

Legiunea nu dispune de resursele umane necesare pentru implementarea așa-ziselor revoluții din educație, sănătate, administrație, economie, ordine publică ori diplomație. Șeful Corpurilor Muncitorești Legionare, Dumitru Groza, admite sincer, la aproape șase decenii de la derularea evenimentelor: "Nici eu și nici ceilalți, toți, în frunte cu Horia Sima, n-am fost copti ca să avem funcțiuni în stat și să conducem un stat! [...] A fost o eră a unei guvernări anarhice, asta-i adevărul!"¹³ Nu există vreo procedură în privința numirilor în funcțiile specifice eșaloanelor doi și trei ale Legiunii. Acestea se fac aleatoriu sau în funcție de interesele personale ale decidenților. Pentru haosul administrativ, legionarii îi găsesc drept țapi ispășitori pe bolșevicii infiltrați în Legiune cu ocazia victoriei din septembrie 1940. De altfel, regimul își conturează permanent inamicul. Comunistul, masonul sau evreul devin atribute ale tuturor celor care nu îmbrățișează cauza Mișcării. **Inamicul perpetuu** este reinventat și hiperbolizat de o ideologie care se străduie să-și legitimizeze regimul.

Utilizarea violenței politice de către legionari este justificată în perioada interbelică, drept "o dureroasă necesitate"¹⁴. Aparent, odată instaurată guvernarea legionară, violența este lipsită de sens. Teoretic. Practic, teroarea îmbracă numeroase forme. Vânătoarea privește o parte însemnată a elitelor societății. Oameni de afaceri, liberali și țărăniști, carliști,

---

¹¹ Arhive, Franța, Ministerul Afacerilor Externe, *Guerre, 1939-1945*, Vichy, România, dosar 681, fila 191, în Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroi, Gheorghe Nicolescu, Iulian Boțoghină, Vasile Ciuhan, Vasilica Manea, Lenuța Matei, Lenuța Nicolescu, Constandina Stoianovici, *Relații militare româno-germane, 1939-1944, documente*, Arhivele Militare Române – Centru de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, editura Europa Nova, București, 2000, p. 115.

¹² *Pe marginea prăpastiei: 21-23 ianuarie 1941*, lucrare editată și publicată de Președinția Consiliului de Miniștri în 1941, vol. I, editura Scripta, București, 1992, p. 99.

¹³ Interviu cu legionarul Dumitru Groza, în *Țara, Legiunea, Căpitanul: mișcarea legionară în documente de istorie orală*, Mariana Conovici, Silvia Iliescu, Octavian Silivestru, studiu introductiv de Mihai Chioveanu, editura Humanitas, București, 2008, p. 210.

¹⁴ Ștefan Pălăghiu, *Istoria Mișcării Legionare scrisă de un legionar - Garda de Fier spre Reînvierea României*, editura Roza Vânturilor, București, 1993, p. 123.

universitari, ziaristi, polițiști și jandarmi, procurori și judecători, evrei, unii cuziști, o parte a vechilor legionari – așa-numiții codreniști – și inclusiv regele demisionar sunt vizați de mânia legionară. I-am enumerat doar pe cei mai reprezentativi. **Relativizarea puterii**, prin simpla purtare a cămășii verzi ori prin facila invocare a calității de legionar, contribuie la arbitrariul măsurilor luate ori a persoanelor vizate. Comisiile revanșarde de anchetă sunt instituite să ofere o formă legală, **instituționalizată, terorii**. Acestea au efectul scontat asupra elitei. Argetoianu, deși nu se află neapărat în centrul revendicărilor, resimte **psihoza terorii**: *”Și fără să vreau mi-am simțit inima strânsă.”*¹⁵ Temporizările generate de îndeplinirea procedurilor judiciare ori de protestele anumitor personaje influente, fanatismul membrilor Poliției Legionare, cât și gloria promisă – asemeni *Nicadorilor și Decemvirilor* – oferă ceea ce poate fi numit un **crepuscul al terorii legionare**. Astfel, elita carlistă încarcerată la Jilava în vederea anchetei oficiale, este asasinată în noiembrie 1940. Fostul prim-ministru Argeșanu, ex-miniștrii Marinescu și Iamandi, directorii demși ai *Siguranței*, Moruzov și Ștefănescu, alături de alți reprezentanți ai instituțiilor de forță carliste sunt executați în masă. La câteva ore distanță, echipe de legionari îi vizitează la domiciliu pe câțiva foști demnitari carliști, aceștia fiind poftiți să-și părăsească locuințele pentru propria lor siguranță (sic!). Sunt sechestrați în acest mod patru foști prim-miniștri – Iorga, Argetoianu, Tătărescu și Gigurtu – trei foști miniștri – Madgearu, Ghelmegeanu și doctorul Marinescu – și doi ofițeri superiori – generalul Ilașievici și colonelul Marinescu. Profesorii Iorga și Madgearu sunt asasinați în pădurile din proximitatea Bucureștilor. Toți ceilalți au șansa de a fi salvați în ultimă instanță, de vigilantul secretar de stat Alexandru Rioșianu. **Psihoza fricii**, manifestată la nivelul elitelor politice, este reconfirmată. Argetoianu, marcat de **iminența morții**, notează cu ocazia Crăciunului anului 1940: *”De atunci, mi-a fost cu neputință să mai scriu un rând. Am trăit cu inima strânsă, fără să pot pricepe pentru ce am fost osândit la moarte de oameni cărora nu le făcusem decât bine...”*¹⁶ Starea de incertitudine transformă locuințele foștilor demnitari în fortărețe, casa lui Argetoianu fiind păzită de Ministerul de Interne cu aproape patruzeci de jandarmi.

Ministerul de Interne și Prefectura Poliției Capitalei devin în sine o sursă de haos și dezordine. Puterea în minister se divide în zone de influență controlate de două grupări. Polițiștii de carieră îi sunt loiali secretarului de stat Rioșianu – impus de generalul Antonescu – iar Poliția Legionară le este loială înalților funcționari legionari din minister –

---

¹⁵ Constantin Argetoianu, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. VIII, 1 ianuarie-21 iulie și 25 octombrie-31 decembrie 1940, editura Machiavelli, București, 2007, p. 469.

¹⁶ *Ibidem*, p. 531.

Petrovicescu, Biriș, Zăvoianu, Mironovici. În cazul comisarilor legionari de poliție, sunt frecvente nefastele inițiative personale ori răfuielele de ordin personal. Ținuta distinctivă a acestora, scurta din piele de culoare neagră, inspiră teamă pe străzile marilor orașe ale României. Deși Poliția Legionară este desființată de jure după asasinatele de la Jilava, membrii acesteia sunt încadrați în Poliția de Stat. De facto, se perpetuează starea de incertitudine, mai ales că Legiunea continuă tradiția organizațiilor interne cu specific paramilitar: *Corpul Răzleți, Gărzile Legionare, Gărzile Încazarmate, Corpurile Muncitorești Legionare.*

În tot acest timp, România freamătă de marșuri funebre, reînhumări, evenimente comemorative și parastase. Sacrificiul suprem pentru Legiune devine parte a *Imnului Tinereții Legionare*. Fredonat obsesiv în cele aproape patru luni de guvernare legionară, imnul idealizează moartea: "*Moartea, numai moartea legionară, / Ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunți.*" Legionarii găsesc de cuviință să instituie chiar un cimitir legionar la Predeal. Majoritatea celor căzuți pentru cauza Legiunii primesc o cruce și un mormânt în orașul-cimitir al Legiunii. Îndemnul *Trăiască Moartea* devine un motto al regimului legionar.

Divorțul generalului de Legiune este predictibil. Se încearcă medierea conflictului intern la Berlin, atât Sima, cât și Antonescu fiind invitați de *Führer* în audiență. Refuzul inexplicabil al *Comandantului* privind audiența, îi lasă generalului toate opțiunile deschise. Deși Hitler nu este categoric, generalul obține spațiul de manevră necesar preluării ordinii interne. Conferințele organizate de legionari, în ultimă speță, cu scopul de a-și reafirma loialitatea față de fasciști și naziști, sunt patetice. Demiterea înalților funcționari legionari ai Ministerului de Interne este o măsură provocatoare, dar ușor argumentabilă. Odată deschis conflictul, de pe străzile capitalei se desprinde imaginea unui război civil. Deși disproporționat, conflictul este alimentat artificial de atitudinea generalului Antonescu. Trupele capitalei adoptă o strategie defensivă, astfel încât haosul creat să-i discrediteze pe legionari. În cele din urmă, Germania alege ordinea reprezentată de general, în detrimentul ideologiei. Odată disputa tranșată, Armata pune capăt dezordinilor în scurt timp. Cu ocazia Rebeliunii sunt consemnate străzi baricadate, instituții ocupate, jafuri, devastări, incendieri, crime, rafale de mitralieră și, nelipsite marșuri nocturne ale legionarilor. Diversele tehnici de manipulare și diversiune folosite de legionari amplifică **sentimentul de insecuritate** al populației. **Pogromul Rebeliunii** este urmarea firească, ușor anticipabilă, a ceea ce se petrece sub guvernarea legionară. Aproximativ 120 de evrei sunt brutal asasinați: "*Trupurile*

celor uciși la abator au fost atârinate de ceafă, în cârligele folosite de parlagii.”¹⁷ Psihoza terorii, psihoza crimei și cleptomania legionară se acutizează, iar evenimentele se comprimă. De fapt, asistăm la producerea unui număr mare de evenimente violente, într-un timp foarte scurt. Aceasta este unica specificitate identificabilă a Rebeliunii.

Teroarea instituită de reprezentanții legionari ai unităților paramilitare comportă multe aspecte, care denotă o **pasiune a violenței**. Discutăm despre acel tip de violență politică, sadică și care depășește necesitățile scopului unei astfel de atitudini. Așa cum am observat, legionarii uzează frecvent de violență în interbelicul românesc. Instituirea psihozei terorii sunt, de regulă, eficiente politic, dar, cu precădere în perioada Statului Național Legionar, sadismul tartorilor legionari se acutizează. Se remarcă, printre alții, comisarul legionar Gheorghe Crețu, care ucide din pasiune un număr de 17 persoane, majoritatea în cazul asasinatelor de la Jilava. Asasinarea în masă a evreilor, din 21-23 ianuarie 1941, reprezintă un alt moment de referință. Matatias Carp documentează tehnica asasinilor de la Abatorul din Capitală: ”[...] folosind un cuțit de măcelărie în acest scop [...], au prins intestinele pe cari le-au smuls din trupurile victimelor și le-au înnodat cravată la gâtul celor asasinați.”¹⁸

Era post-Codreanu este marcată de neîncetatele dispute interne. Odată cu acestea se plăsmuiesc **istoriile paralele** ale Legiunii. Fiecare facțiune, oricare lider legionar și majoritatea memorialiștilor scriu și rescriu istoria Mișcării, motivați fiind de interesele politice imediate. Mai târziu, decenii la rând, teoriile acestora pasează responsabilitatea eșecului Legiunii pe socoteala celuilalt. Simiștii – loiali *Comandantului* – și codreniștii – vechi lideri legionari marginalizați – cu sub-facțiunile aferente, își dispută ”adevărul”. *Securitatea* comunistă alterează suplimentar ipotezele remise de legionari, prin spălările de creier ale liderilor legionari încarcerăți între anii ’50 și ’60. O parte dintre aceștia își (re)scriu memoriile după eliberarea din închisorile comuniste. Violențele politice majore din perioada 1938-1940 rezidă sub semnul istoriilor paralele. Este și cazul asasinatelor de la Jilava. Deși pot fi identificate probe ale premeditării asasinatelor, paternitatea acestora nu este asumată. Comunicatul oficial al Consiliului de Miniștri, necredibil, pune crimele pe seama emoției resimțite de cei care participă la deshumarea *Căpitanului*, a *Decemvirilor* și *Nicadorilor*. Ulterior, coordonarea asasinatelor este disputată în istoriografia legionară, de cuplul Sima-Biriș, pe de o parte și Dumitru Groza, de cealaltă. Deși Horia Sima nu-și asumă

---

¹⁷ Matatias Carp, *Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România, 1940-1944.*, vol. 1, *Legionarii și Rebeliunea*, Atelierele grafice SOCEC & CO., S. A. R., București, 1946, pp. 231-232.

¹⁸ *Ibidem*.

responsabilitatea violențelor Legiunii – cazurile Florian Ștefănescu-Goangă, Armand Călinescu, asasinatele de la Jilava, Rebeliunea – ne oferă, totuși, o soluție generoasă problemei noastre. Cu referire la asasinatele de la Jilava, el declară: ”*Eu am creat cadrul politic, condițiile statale, care au permis pedepsirea asasinilor [...]*.”¹⁹

Mica istorie, ignorată adeseori, vine să completeze și să îmbogățească imaginea de ansamblu a perioadei interbelice românești. Relatările oferite de legionarii din eşaloanele doi și trei ale Gărzii de Fier, ne ajută să înțelegem resorturile violenței. Depolitizate și lipsite de mizele de moment ale orgoliului personal, însemnările acestora sunt, adesea, sincere și dezinteresate. Naționalismul epocii, antisemitismul, efectul neajunsurilor financiare, problemele țăranimii ori ale clasei de mijloc, justificarea violenței, miturile Legiunii, edulcorarea violențelor antisemite, toate sunt identificabile printre rândurile lăsate posterității de aceștia. Nu puține sunt cazurile pe care le-am documentat folosind însemnări memorialistice, acte oficiale din epocă și declarații oferite în cadrul anchetelor judiciare. Legionarul Nicolae Ciolacu ne explică aderența țăranilor la cauza Legiunii, dar și problemele specifice românilor din Cadrilater. Nu sunt evitate nici momentele-cheie ale Legiunii, Ciolacu oferind o perspectivă locală asupra evenimentelor ulterioare asasinării lui Armand Călinescu, ”revoluției legionare” sau a Rebeliunii. Ion Fleșeriu – fiu de țăran, student, avocat și, mai târziu, prefect legionar al Sibiului – redă lipsurile acute ale studențimii în anii ‘20, dar și momentele tensionate ale prigoanei carliste, ale guvernării legionare și pe cele ale Rebeliunii. Ion Banea explică în cuvinte simple mesianismul *Căpitanului* și cauzele ascensiunii Legiunii din anii ’30 – procesele, campaniile electorale, violențele. Psihoza controlului instituită de autoritățile carliste odată cu asasinarea lui Armand Călinescu, o regăsim și în arhive. Anonimul simpatizant legionar, fruntașul Budulică, devine reprezentativ pentru vânătoarea care-i vizează pe gardiști. Mardarie Popinciuc – vechi legionar, fără anvergură politică – își duce veacul prin închisorile carliste. Ne oferă o perspectivă de la baza Legiunii în legătură cu primatul politic al *Căpitanului*. Mai apoi, indirect, cauzele ascensiunii lui Horia Sima pot fi identificate în memoriile acestuia. După septembrie 1940, Popinciuc este încadrat comisar legionar la Prefectura Poliției Capitalei, postură din care aflăm detalii relevante privind mitul bolșevizării Legiunii sau activitatea revanșardă a Poliției Legionare. Pasiunea violenței este recunoscută cu seninătate procurorilor care anchetează asasinatele de la Jilava, de către comisarul legionar Gheorghe

---

¹⁹ Sima, Horia, *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, vol. II, format digital după lucrarea apărută la editura Mișcării Legionare, Madrid, 1980, p. 90; <https://archive.org/download/EraLibertatii-StatulNational-legionarVol.2> (09.10.2016).

Crețu. Nu în ultimul rând, perspectiva legionară a societății interbelice o identificăm în campania de interviuri oferite de participanții direcți la evenimente. Interviurile, realizate în anii '90, nu îi vizează doar pe liderii Mișcării, ci acoperă toate eșaloanele sociale. Acestea, reunite în lucrarea *Țara. Legiunea. Căpitanul.*, recuperează piesa lipsă din puzzle-ul violenței politice.

Miturile politice exploatate de Mișcarea Legionară continuă să influențeze cursul istoriei. Până și rezultatele *reeducării* din temnițele comuniste sunt chestionabile. Cu încăpățănare, în ciuda terorii psihice și fizice, o serie de gardiști încarcerați perseverează în reafirmarea credințelor legionare. De exemplu, Victor Biriș îmbrățișează, într-un apoteotic final, cauza socialismului. După două decenii de temniță grea, fostul secretar general legionar al Ministerului de Interne este eliberat și reintegrat în *patria socialismului*. Nu suportă trădarea propriei conștiințe, apelând la dramaticul suicid. Rezistența anticomunistă din munți, legionară în mare parte, de altfel, continuă să impresioneze prin stăruința și tenacitatea celor care se angajează într-o luptă vădit disproporționată. Fanatismul gardiștilor din exil este exploatat de serviciile secrete occidentale, care-i angajează pe aceștia în misiuni suicidale. În acest sens, pare neverosimilă astăzi acțiunea de parașutare în România comunistă a legionarilor din exil. Desfășurate în anii '50, misiunile se soldează, de cele mai multe ori, cu arestarea și execuția temerarilor. Comunismul ne demonstrează inversarea temei eternului inamic. Legionarii sunt întrebuințați de regim pentru legitimarea existenței *Republicii Populare* și justificarea acțiunilor represive. Tânăra democrație românească din 1990 nu se lasă mai prejos. Astfel, la *Mineriada* din 13-15 iunie 1990, sunt lansate în spațiul public – de exemplu, prin intermediul numărului 16 al revistei "*Gazeta Noastră*" – teorii conform cărora "*bandele legionare devastează Bucureștiul*" sau "*încercare de întoarcere spre dictatura fascistă*". Recent, pot fi identificate tentative timide de reactivarea a Mișcării Legionare în viața politică. Nu sunt puține imaginile video pe care le putem vizualiza pe internet, în care sunt reeditate ședințele de cuib legionar. Acestea respectă procedurile legionare: jurăminte, salutul nazist, uniforme, *apelul morților* etc. Deși este evident că există oportunități neexploatate pe eșichierul politic – vezi, de exemplu, cele trei milioane de semnături ale petiției privind *familia tradițională* – organizații specifice precum Noua Dreaptă nu obțin creditul electoral dorit. Însă, Occidentul, și de această dată, se preface într-un contraexemplu. Formațiunile de extremă dreapta din Vest, obțin astăzi scoruri electorale impresionante, în unele cazuri fiind cooptate la guvernare...

Bibliografie

1. **Însemnări zilnice, memorii, jurnale, periodice, arhive, colecții de documente, lucrări teoretice realizate de protagoniști ori observatori ai evenimentelor din epocă**

a. **Însemnări zilnice, memorii, jurnale**

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție și indice de Stelian Neagoe, vol. I, 2 februarie 1935-31 decembrie 1936, editura Machiavelli, București, 1998.

Argetoianu, Constantin, , *Însemnări Zilnice*, ediție și indice de Stelian Neagoe, vol. II, 1 ianuarie 1937-30 iunie 1937, editura Machiavelli, București, 1999.

Argetoianu, Constantin, Constantin Argetoianu, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. III, 1 iulie-31 decembrie 1937, editura Machiavelli, București, 2001.

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. IV, 1 ianuarie-30 iunie 1938, editura Machiavelli, București, 2002.

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. V, 1 iulie-31 decembrie 1938, editura Machiavelli, București, 2002.

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. VI, 1 ianuarie-30 iunie 1939, editura Machiavelli, București, 2003.

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. VII, 1 iulie-22 noiembrie 1939, editura Machiavelli, București, 2003.

Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, ediție de Stelian Neagoe, vol. VIII, 1 ianuarie-21 iulie și 25 octombrie-31 decembrie 1940, editura Machiavelli, București, 2007.

Argetoianu, Constantin, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri.*, vol. al IX-lea, partea a VIII-a (1930-1931), ediție și indice de Stelian Neagoe, editura Machiavelli, București, 1997.

Argetoianu, Constantin, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri.*, vol. al X-lea, partea a VIII-a (1932-1934), ediție și indice de Stelian Neagoe, editura Machiavelli, București, 1997.

Buhman, Eugeniu Arthur, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României*, pref.: Florin Constantiniu, editor Cristian Scarlat, editura Sigma, București, 2006

Buzatu, Gheorghe, Cheptea, Stela, Cîrstea, Marusia, *Pace și Război (1940-1944). Jurnalul mareșalului Ion Antonescu*, vol. 1, *Preludii. Explozia. Revanșa.*, Casa editorială Demiurg, Iași, 2008.

Carol al II-lea, Rege al României, *Însemnări Zilnice. 1937-1951*, vol. I, *11 martie 1937-4 septembrie 1938*, ediție îngrijită, note, glosar și indice de Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, Cuvânt înainte de Ioan Scurtu, editura Scripta, București, 1998.

Carol al II-lea, Rege al României, *Însemnări Zilnice. 1937-1951*, vol. II, *13 martie-15 decembrie 1939*, ediție îngrijită, note, glosar și indice de Nicolae Rauș, cuvânt introductiv de Ioan Scurtu, reeditare, editura Scripta, București, 2003

Carol al II-lea, Rege al României, *Însemnări Zilnice. 1937-1951*, vol. III, *15 decembrie 1939-7 septembrie 1940*, ediție îngrijită, note, glosar și indice de Nicolae Rauș, studiu introductiv de Ioan Scurtu, editura Scripta, București, 2001.

Călinescu, Armand, *Însemnări Politice*, ediție îngrijită de dr. Al. Gh. Savu, editura Humanitas, București, 1990.

Ciolacu, Nicolae, *Haiducii Dobrogei*, format digital similar cu ediția din 1995, Colecția Omul Nou, Hallandale.

Dumitrescu-Borșa, Ion, *Cal troian intra muros*, editura Blassco, 2014.

Fleșeriu, Ion, *Amintiri*, Colecția Generația 1922, Madrid, 1977.

Gafencu, Grigore, *Însemnări politice, 1929-1939*, ediție și postfață de Stelian Neagoe, editura Humanitas, București, 1991.

Ionescu, Virgil, *Memorii*, note marginale de Dumitru Găzdaru, în *Pământul Strămoșesc*, serie nouă 5, 1979.

Papanace, Constantin, *Evoluția Mișcării Legionare după Arestarea și Asasinarea Căpitanului. Cazul Horia Sima*, extras din Pământul Strămoșesc, vol. IV, 1977, editura Armatozii, Roma, 1977.

Papanace, Constantin, *Fără Căpitan*, editura Armatozii, Roma, 1984.

Popinciuc, Mardarie, *Pentru Sfânta Cruce. Pentru Țară*, vol. I, editura Coresi, Freiburg, 1985.

Sănătescu, Constantin, *Jurnal*, editura Humanitas, București, 1993.

Sturdza, Mihail, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, format digital similar cu ediția din 2004, editura Criterion Publishing; Lucrare apărută inițial în 1966.

Sima, Horia, *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, vol. I, format digital după lucrarea apărută la editura Mișcării Legionare, Madrid, 1980.

Sima, Horia, *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, vol. II, format digital după lucrarea apărută la editura Mișcării Legionare, Madrid, 1980.

Sima, Horia, *Sfârșitul unei domnii sângeroase*, format digital după lucrarea apărută la editura Mișcării Legionare, Madrid, 1977 - Anul Semicentenarului fondării Legiunii Arhanghelului Mihail.

Totu, Neculai, *Însemnări de pe front: note din expediția legionară în Spania, noiembrie 1936-ianuarie 1937*, editura Criterion Publishing, București, 2010; *Însemnările* legionarului Neculai Totu au fost publicate inițial în 1937.

Zelea-Codreanu, Corneliu, *Însemnări de la Jilava*, ediția digitalizată oferită de "Gardul de Fier Book", cu o prefață de Horia Sima scrisă pentru ediția din 1951 - Colecția "Omul Nou", Salzburg, 1951.

Zelea-Codreanu, Corneliu, *Pentru Legionari*, ediția digitală, similară cu ediția originală apărută la Sibiu, editura Totul pentru Țară, 1936.

b. Lucrări teoretice realizate de protagoniști ori observatori ai evenimentelor din epocă

Banea, Ion, *Căpitanul*, ediția a II-a, editura "Totul pentru Țară", Sibiu, 1937.

Banea, Ion, *Ce este și ce vrea Mișcarea Legionară - cărticică pentru săteni*, format digital după ediția din 1937, editura Curierul, Sibiu.

Carp, Matatias, *Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România, 1940-1944.*, vol. 1, *Legionarii și Rebeliunea*, Atelierele grafice SOCEC & CO., S. A. R., București, 1946.

Codreanu, Corneliu Zelea, *Cărticica șefului de cuib, Cuvânt înainte* de Horia Sima, format digital similar cu ediția din 1940, Tipografia "C.S.m.c.", București.

Cronologie privind istoria Mișcării Legionare", format digital conform cu ediția apărută în "Almanahul Cuvântul", 1941.

Goga, Octavian, *Luați aminte*, în "Țara Noastră", anul VI, nr. 22, 31 mai 1925.

Hitler, Adolf, *Mein Kampf*, editura Pacifica, București, 1993.

Ionescu, Nae, *Fenomenul Legionar*, introducere de Constantin Papanace, ediție tipărită la tipografia Antetxxxpress, Prahova, fără an; Reeditată după lucrarea editată de Papanace la editura Armatolii; Prima ediție a apărut la Berlin în "Buletin Informativ", nr. 2-5, august-septembrie 1940.

Malaparte, Curzio, *Tehnica loviturii de stat*, publicată inițial în 1931, editura Nemira & Co., București, 2007.

Papanace, Constantin, *Destinul unei generații*, în *Destinul unei generații*, colecție de lucrări legionare, ediție coordonată de Mugur Vasiliu, editura Scara - Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie, București, 2002.

Pălăghiță, Ștefan, *Istoria Mișcării Legionare scrisă de un legionar - Garda de Fier spre Reînvierea României*, editura Roza Vânturilor, București, 1993.

Pătrășcanu, Lucrețiu, *Sub trei dictaturi*, lucrare scrisă în 1941, editura 100+1 Gramar, București, 1996.

Ronnett, Alexander E., Brădescu, Faust, *The Legionary Movement in Romania*, format digital reconstituit din articolul identic publicat în "The Journal of Historical Review", vol. 7, nr. 2, pp. 193-228.

Roșca, Nicolae, *Cronica unor violențe politice*, format digital similar cu ediția din 1991, editura Mișcării Legionare, Madrid.

Scriban, August, *Dicționarul limbii românești*, editura Institutu de Arte Grafice "Presa Bună", considerat oficial, 1939.

Sima, Horia, *Doctrina Legionară, Cuvânt înainte* semnat de autor în anul 1978, editura Mișcării Legionare, Madrid, 1980.

Sima, Horia, *Istoria Mișcării Legionare*, ediția digitală, *Cuvânt înainte* semnat de autor în anul 1967, vezi ediția tipărită, editura Gordian, 1994.

Sima, Horia, *Principiul selecțiunii în conducerea Legiunii*, în "Țara și Exilul", Anul XXIX, nr. 3-4-5, ianuarie-martie 1992.

Simionescu, Ion, *Țara noastră: Natură, Oameni, Muncă*, Fundația pentru Literatură și Artă "Regele Carol II", București, 1938.

Trifa, Viorel, *Memorii*, editura Limes, Cluj-Napoca, 2003.

c. Colecții de documente, arhive

Ardeleanu, Ion, Arimia, Vasile (editori), *Secretele guvernării: Rezoluții ale Conducătorului Statului (septembrie 1940 - august 1944)*, Imprimeria Coresi, București, 1992.

Arhivele Statului Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, nr. inv. 400.

Arhivele Statului Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, nr. inv. 399.

Boboc, Marian, *Prăvălia cu istorii: 1929-2009. 80 de ani de la masacrul de la Lupeni (V). Greva în presa vremii.*, în "Ziarul Văii Jiului", format digital, 8 noiembrie 2011.

Boboc, Marian, *Prăvălia cu istorii: Camera Deputaților. 12 decembrie 1929. După "măcelul de la Lupeni" / Cum l-a înfruntat Eftimie Gherman pe primul-ministru Iuliu Maniu*, în "Ziarul Văii Jiului", format digital, 24 noiembrie 2011.

Brudașcu, Dan (ediție îngrijită de), *Octavian Goga, ...aceiași luptă: BUDAPESTA-BUCUREȘTI*, Cluj-Napoca, Casa de editură SEDAN, 1997

Comandamentul Militar al Capitalei (publicată de), *Asasinatele de la Jilava..., Snagov și Strejnicul*, ediția a II-a, editura Scripta, București, 1992, p. 315; Prima ediție a fost publicată în 1941, de către Comandamentul Militar al Capitalei, cu concursul Imprimeriei Centrale din cadrul Monitorului oficial și al Imprimeriilor Statului.

Conovici, Mariana, Iliescu, Silvia, Silivestru, Octavian, *Țara, Legiunea, Căpitanul: mișcarea legionară în documente de istorie orală*, studiu introductiv de Mihai Chioveanu, editura Humanitas, București, 2008.

Dobrinescu, Valeriu Florin, Pătroiu, Ion, Nicolescu, Gheorghe, Boțoghină, Iulian, Ciuhan, Vasile, Manea, Vasilica, Matei, Lenuța, Nicolescu, Lenuța, Stoianovici, Constandina, *Relații militare româno-germane, 1939-1944, documente*, Arhivele Militare Române - Centru de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, editura Europa Nova, București, 2000.

Libertatea, Pagina României Naționaliste, *Dezbaterile procesului și relatări din presa timpului. Corneliu Zelea-Codreanu, procesul asasinării lui Manciu*, articol digital.

Memoriile Doamnei Elena Lupescu, traducere de Vicanu, Tipografia "Reforma Socială", 1928; Colecție de interviuri oferite de Elena Lupescu presei americane.

Mișcarea Legionară, Iașinschi, Vasile, Brădescu, Faust (editori ai edițiilor din 1941, 1951, 1981), *Corneliu Zelea-Codreanu - Circulări și Manifeste, 1927-1938*, ediția 5-a, reimprimare după ediția a II-a, corectată și întregită, Colecția "Europa" M^unchen, M^unchen, 1981.

Moța, Ionel, *Cranii de lemn*, colecție de articole publicate de Ionel Moța, ediția digitală similară cu prima ediție apărută la editura Totul pentru Țară, Sibiu, 1936.

Moța, Ionel, Gârneață, Ilie, Popescu, Teodosie, Mironovici, Radu, Georgescu, Corneliu (editori), *Corneliu Zelea-Codreanu - Scrisori studențești din închisoare*, Tipografia "Libertatea" din Orăștie, Biblioteca Generația Nouă, Nr. 7, Iași, 1925.

Nastasă, Lucian, *Antisemitismul universitar în România (1919-1939): mărturii documentare*, editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale: Kriterion, Cluj-Napoca, 2011.

Popa, Mircea, Sâncrăian, Viorica, *Florian Ștefănescu Goangă, Cetatea Universitară*. vol. I, antologie de texte, editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.

Prăvălia cu istorii: 1929-2009. 80 de ani de la masacrul de la Lupeni (V). Greva în presa vremii., în "Ziarul Văii Jiului", format digital, 6 noiembrie 2011. (articol nesemnat)

Președinția Consiliului de Miniștri (publicată de), *Pe marginea prăpastiei, 21-23 ianuarie 1941*, vol. I, editura Scripta, București, 1992; Lucrare editată și publicată inițial de Președinția Consiliului de Miniștri în 1941.

Președinția Consiliului de Miniștri (publicată de), *Pe marginea prăpastiei, 21-23 ianuarie 1941*, vol. II, editura Scripta, București, 1992; Lucrare editată și publicată inițial de Președinția Consiliului de Miniștri în 1941.

Scurtu, Ioan, Stănescu-Stanciu, Theodora, Scurtu, Georgiana Margareta, *Istoria românilor între anii 1918-1940, documente și materiale*, editura Universității București, 2001

Tota, Ioan-Laurian, *Cărticica de Cântece (legionare)*, în format digital după ediția îngrijită de Ioan-Laurian Tota, editura L.A.M., București, 1997.

Vâlcu-Mehedinți, Mircea, *Dezvăluiri: fața necunoscută a istoriei României*, vol. 7: *Naționalism-patriotism: Mișcarea Studențească*, editura Mircea Vâlcu-Mehedinți, București, 2008.

Vâlcu-Mehedinți, Mircea, *Dezvăluiri: fața necunoscută a istoriei României*, vol. 8: *Legionarii*, editura Mircea Vâlcu – Mehedinți, București, 2008.

Vlad, Radu Dan (ediție îngrijită de), *Procesele lui Corneliu Zelea-Codreanu, 1923-1934*, vol. I, editura Mica Valahie, București, 2013.

d. Periodice din interbelic

”Acțiunea Românească”, 1924, 1925.

”Biserica și Școala”, 1940.

”Buletin Eugenic și Biopolitic”, 1940.

”Cele Trei Crișuri”, 1933.

”Chemarea Tinerimei Române”, 1928, 1929, 1930, 1931.

”Clujul”, 1923, 1924, 1925, 1928, 1929, 1930.

”Curierul Creștin”, 1934.

”Dumineca”, 1933.

”Foaie Diecezană”, 1940.

”Înfrățirea Românească”, 1925, 1926, 1927, 1930, 1931.

”Românul”, 1929, 1930, 1931, 1935, 1938.

”Renașterea”, 1923, 1924, 1939, 1940.

”Revista Economică”, 1937, 1940

”Societatea de Mâine”, 1928, 1940.

”Școala Noastră”, 1937

”Țara de Mâine”, 1936.

”Țara Noastră”, 1925, 1930.

”Unirea”, 1934, 1940.

”Unirea Poporului”, 1932, 1933, 1934, 1938, 1939.

”Vieța Creștină”, 1940.

2. Lucrări și articole de specialitate

Bălăceanu Stolnici, Constantin, *Calul alb în istoria culturii*, în revista online "Calul Magazin", nedatat.

Boia, Lucian, *Capcanele istoriei : elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, editura Humanitas, București, 2011.

Boia, Lucian, *De ce este România altfel*, editura Humanitas, București, 2012.

Butnaru, I. C., *The silent Holocaust: Romania and its Jews*, foreword by Elie Wiesel, Greenwood Press, USA, 1992

Carciga, Dragoș, *Maglavit - miracol sau escrocherie?*, în Revista Historia, ediția online, articol nedatat.

Chioveanu, Mihai, *Afacerea Škoda*, articol publicat în "Sfera Politicii", anul VIII, nr. 84, 2000, format digital.

Cristoiu, Ion, *Corneliu Zelea-Codreanu și procesul de la Turnu Severin – un moment esențial pentru Mișcarea Legionară (I) și (II)*, în revista "Historia", ediția online.

Curtifan, Tudor, *Demisia lui Horia Sima din iulie 1940*, în Revista Historia, ediția online, articol nedatat.

Diaconu, Marin, *Emil Cioran și Nae Ionescu*, conform conferinței susținute în 5 iunie 2011, în Conferințele Bibliotecii Astra, Biblioteca Județeană Astra din Sibiu, format digital.

Demetriade, Mihai, *Victor Biriș, cel mai important agent de influență din penitenciarul Aiud (1957 - 1963)*, în Caietele CNSAS, anul V, nr. 1-2, editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, 2012.

Galambos, Eva, *Iacob Gutstein, martor și victimă a rebeliunii legionare* în "Realitatea Evreiască", anul LVI, nr. 464-465, 1-31 ianuarie 2016.

Gheorghe, Constantin, Șerbu, Miliana, *Miniștrii de interne (1862–2007)*, editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, București, 2007.

Gyorke, Zoltan, *Instituția Prefecturii în Perioada Interbelică (1923-1938). Proiecții legislative*, în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, nr. 3 (27), 2010, pp. 79-96.

Haynes, Rebecca, *Romanian Policy towards Germany, 1936-1940*, Macmillan Press LTD, 2000.

Heinen, Armin, *Legiunea "Arhanghelului Mihail"*, trad.: Cornelia Eșianu și Delia Eșianu, ediția a II-a, editura Humanitas, București, 1996.

Ionică, Cristi, *Barbu Armand Călinescu a fost înmormântat la Curtea de Argeș*, în "Adevărul", ediția digitală, 20 octombrie 2014.

Lambriu, Steliu, *Istorie socială și memorie oficială. Dosarul "Grivița '33"*, în *Xenopoliana*, X, format digital, 2002.

Manolachi, Cristian, *Între ideologie și alcov, asasinarea morală a unui rector. Fl. Ștefănescu Goangă învins de mesianismele secolului XX*, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul X, nr. 2 (19), editura Accent, Cluj-Napoca, 2011.

Manolachi, Cristian, *Note de lectură pe marginea lucrării istoricului Georges Minois, "Cuțitul și otrava, Asasinatul politic în Europa(1400-1800)"*, editura Institutul European, Iași, 2004, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul X, nr. 2 (19), Cluj – Napoca, 2011, editura Accent, pp. 259-274.

Manolachi, Cristian, *Note de lectură pe marginea lucrării istoricului Lindsay Porter, "Asasinatul O istorie a crimei politice"*, editura Art, București, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul VIII, nr. 2 (15), Cluj-Napoca, editura Accent, pp. 215-222.

Manolachi, Cristian, *Perspective privind instaurarea Statului Național Legionar*, în volumul *La granița dintre științe: istorie, mentalități, imaginar: omagiu profesorilor Simona și Toader Nicoară la vârsta de 60 de ani*, volum coordonat de Ovidiu Ghitta și Gheorghe Negustor, editura Argonaut-Mega, Cluj-Napoca, 2017, pp. 881-920.

Manolachi, Cristian, *Tipologii ale politicianului de succes din perspectivă memorialistică - câteva modele ale unui secol de activitate politică (1850 – 1950)*, în *Caiete de Antropologie Istorică*, anul X, nr. 1 (18), Cluj – Napoca, 2011, editura Accent, pp. 279-293.

Nagy-Talavera, Nicolas M., *O istorie a fascismului în Ungaria și România*, trad. Măriuca Stanciu și Ecaterina Geber, editura Hasefer, București, 1996.

Neagoe, Stelian (editor), *Cazul Barbu Catargiu, o crimă politică perfectă*, editura Scripta, București, 1992.

Niță, Dan, *Istoria Serviciilor de Protecție Românești*, suport de curs al Serviciului de Protecție și Pază al României, București, 2004.

Păreră ta - Credeți că achitare lui Corneliu Zelea-Codreanu în 1925 a fost justă?, în revista "Historia", ediția online, sondaj de opinie (rezultate valabile pentru 14.02.2014).

Pătrășcănoiu, Cristian, *Lista înalților demnitari condamnați la iad*, 8 octombrie 2006, în revista online "9AM News".

Popa Gorjanu, Cornelia, *Colonizarea românilor macedoneni în Cadrilater (1925-1935)*, studiu publicat în *Annales Universitatis Apulensis, Seria Historica*, nr. 4-5, 2000-2001, pp. 157-163.

Prost, Henry, *Destinul României (1918-1954)*, trad. Valer Moga și Valeria Pioraș, editura Compania, București, 2006.

Quinlan, Paul D., *Regela playboy - Carol II al României*, trad.: Mona Antohi, editura Humanitas, București, 2008.

Sandache, Cristian, *Suport de curs pentru masteratul de Științe penale și criminalistică*, format digital, nedat.

Stănescu, Eugen, *Memento la doborârea unui brad bătrân. 74 de ani de la asasinarea savantului Nicolae Iorga*, în publicația online "Telegrama", 27 noiembrie 2014.

Stoenescu, George Virgil, Blejan, Elisabeta, Costache, Brândușa, Iarovici, Adriana, *Regimul valutar în România. 1929-1939*, articol în format digital elaborat sub egida Băncii Naționale a României, nedat.

Thomas, Gareth, *The novel of the Spanish Civil War (1936 - 1975)*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990.

Toma, George Octavian, rezumatul tezei de doctorat, *Instigarea asasinării profesorului Nicolae Iorga*, coordonator prof. univ. dr. Damian Miclea, Academia de Poliție *Alexandru Ioan Cuza*.

Troncotă, Cristian, *Istoria Serviciilor Secrete Românești*, editura "Ion Cristoiu", București, 1999.

Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier. 1918-1941.*, editura Humanitas, București, 1993.

Wiesel, Elie, Friling, Tuvia, Ioanid, Radu, Ionescu, Mihail, *Raportul final al Comisiei pentru studierea Holocaustului în România*, editura Polirom, Iași, 2004.

3. Surse digitale

a. Surse digitale relevante

<http://.archive.org> , colecție de lucrări și articole digitale și digitizate.

www.bcuciluj.ro , platforma digitală a Bibliotecii Centrale Universitare "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, pe care pot fi regăsite numeroase periodice digitizate.

<http://www.cdep.ro/pls/legis>, Camera Deputaților a României, *Legis*, acte publicate în Monitorul Oficial.

www.dexonline.ro, Dicționarul Explicativ al Limbii Române în format digital, o colecție a majorității dicționarelor care reglementează limba română.

www.google.books.ro , cel mai cuprinzător index din lume de cărți cu text integral.

www.historia.ro , revistă digitală cu specific istoric.

www.scribd.com , colecție de lucrări și articole digitale și digitizate.

b. Alte surse digitale folosite (Reviste, platforme academice, pagini naționaliste etc.)

www.9am.ro, <http://adevarul.ro>, www.cab1864.eu, www.cice-iasi.ro, www.compania.ro,
www.crestinortodox.ro, <https://despredemnitate.files.wordpress.com>,
<https://developarea.wordpress.com>, www.editura.mai.gov.ro, <http://www.fgmanu.ro>,
www.fundatiagusa.ro, <https://gazetabrasovului.ro>, www.inshr-ew.ro,
<http://institutulxenopol.tripod.com>, www.ioanscurtu.ro, www.jewishfed.ro,
www.juridice.ro, www.marturisorii.ro, www.margineanu.ro, www.mișcarea.net,
www.monitorfg.ro, www.noidacii.ro, <https://ortodoxiesauomoarte.files.wordpress.com>,
www.scriitub.com, www.sferapoliticii.ro, www.telegrama.ro, www.umk.ro, www.unibuc.ro,
www.vistieria.ro, www.youtube.com, www.zvj.ro.

4. Materiale documentare video

Arhiva Națională de Filme, segment din înregistrarea video a conferinței ministrului legionar Vasile Iașinschi din ianuarie 1941.

Tănase, Stelian (scenariul și regia), *București Strict Secret*, difuzată de Realitatea TV, abordează subiectul *Asasinatele de la Jilava și Rebeliunea legionară*, producător: Orient expres media & Art 2011.

Vișinescu, Mihai, *România și Dictaturile ei*, documentar video, producția Vertical Film, Arhiva Națională de Filme, scenariul și comentariul: Dan Mateescu, 1996.

5. Lucrări influente

Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, editura Humanitas, București, 2011.

Minois, Georges, *Cuțitul și otrava, Asasinatul politic în Europa (1400-1800)*, editura Institutul European, Iași, 2004.

Nicoară, Simona, *Istoria și Miturile. Mituri și mitologii politice moderne*, editura Accent, Cluj-Napoca, 2009.

Nicoară, Simona, Nicoară, Toader, *Mentalități colective și imaginar social: istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, editura Presa Universitară Clujeană/Mesagerul, 1996.

Nicoară, Toader, *Clio în orizontul mileniului trei*, vol. I, *Explorări în istoriografia contemporană*, editura Accent, 2002.

Nicoară, Toader, *Clio în orizontul mileniului trei*, vol. II, *Noi explorări în istoriografia contemporană*, editura Accent, 2002.

Porter, Lindsay, *Asasinatul. O istorie a crimei politice*, editura Art, București, 2010.

Teodor, Pompiliu, *Introducere în Istoria Istoriografiei din România*, colecția Syllabus Historia, editura Accent, 2002.

Teodor, Pompiliu, *Introducere în Istoria Istoriografiei Universale*, colecția Syllabus Historia, editura Presa Universitară Clujeană, 2000.

6. Lucrări menționate doar în secțiunea *Eseu istoriografic (I)*

Buzatu, Gheorghe, *Hitler, Stalin, Antonescu*, editura Societății Culturale Ploiești – Mileniul III, 2005.

Coman, Vasile, *Amintiri Legionare*, vol. III, în Fondul Personal "Vasile Coman", Arhivele Statului, Cluj.

Coman, Vasile, *Istoria Fenomenului Legionar până la asasinarea lui Armand Călinescu și până cu aberațiile lui Dan Zamfirescu*; în Fondul Personal "Vasile Coman", Arhivele Statului Cluj.

Crișan, Radu Mihai, *Istoria interzisă*, editura Tibo, București, 2008.

Crișan, Radu Mihai, *Secretul sabiei de foc. Sau cum e cu puțință fenomenul legionar*, editura Cartea Universitară, București, 2006.

Neagoe, Stelian, *Triumful rațiunii împotriva violenței: Viața ieșeană interbelică.*, editura Junimea, Iași, 1977.

Sfințescu, Duiliu, *Răspuns la întrebări ale tinerilor care doresc tot adevărul despre Mișcarea Legionară*, editura Crater, 1996.

Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 3, *Cele trei dictaturi*, editura Rao, București 2004.

Ștefănescu, Paul, *Asasinatelor politice în istoria României*, ediția a III-a, revizuită, editura Vestala, București, 2008.

Țin, Ilarion, *Mișcarea Legionară după Corneliu Codreanu. Dictatura Regală (februarie 1938 – septembrie 1940)*, editura Vreamea, București, 2007.

7. Alte lucrări consultate

Besançon, Alain, *Nenorocirea secolului: despre comunism, nazism și unicitatea "Șoah"-ului*, editura Humanitas, București, 2007.

Braïleanu, Traian, *Națiunea și puterile sociale*, în revista "Însemnări Sociologice", anul IV, nr. 4, 1 octombrie 1940.

Chelcea, Septimiu, *Metodologia elaborării unei lucrări științifice*, editura comunicare.ro, București, 2003.

Consiliul Securității Statului – Direcția Învățământ, *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, seria 1405, 1968.

Cosmovici, Horia H., *Statul și Elita Legionară*, Colecția "Omul Nou", 1953. (lucrarea reprezintă publicarea conferinței din 1 decembrie 1940, susținută de autor)

Hillgruber, Andreas, *Hitler, regale Carol și mareșalul Antonescu: relațiile germano – române(1938-1944)*, trad. Maria Alexe, editura Humanitas, București, 2007.

Ioraș, Toader, *Nicadorii*, Colecția "Omul Nou", 1952. Memoriile sunt publicate inițial în revista legionară "Axa".

Mărgineanu, Nicolae, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, varianta online, prefață de Mircea Miclea, ediție îngrijită de Daniela Mărgineanu-Țăranu, Cluj Napoca, 2001.

Papanace, Constantin, *Orientări politice în primul exil. 1939-1940*, editura Armatolii - Cetatea Eternă, 1953.

Preda, Marin, *Delirul*, editura Cartea Românească, 1987.

Popa, Mircea, Sâncrăian, Viorica, *Florian Ștefănescu Goangă, Cetatea Universitară*. vol. II, *Corespondența*, volum editat de Mircea Popa și Viorica Sâncrăian, editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002.

Rallo, Michele, *România în perioada revoluțiilor naționaliste din Europa. Mișcarea Legionară (1919 – 1945)*, editura Sempre, București, 1999.

Șafran, Alexandru, *Un tăciune smuls flăcărilor. Comunitatea evreiască din România. 1939-1947*, introducere de Jean Ancel, traducere de Țicu Goldstein, editura Hasefer, București, 1996.

Vălenaș, Liviu, *Convorbiri cu Mircea Dimitriu, Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare*, editura Marineasa, Timișoara, 2000.

Zelea-Codreanu, Corneliu, *Însemnări, Cuvânt înainte* de Ilie Gârneață, editura Pământul Strămoșesc, 1963.